

# NASTANEK BOLEZNI

**Bolezen označimo kot skupek odzivov živega telesa na delovanje škodljivih vplivov.** Ti imajo za posledico okvaro zdravja, ki se izraža kot skup pojavov, ki odstopajo od pojma pozitivnega zdravja. Bolezen je torej premik tehtnice z zdravja na stran bolezni.

Bolezni se kažejo:

- v spremembah zgradbe posameznih organov ali organskih sistemov
- v spremenjenem načinu rasti
- v spremenjenem načinu odzivanja na dražljaje okolice
- v spremenjenem duševnem doživljanju, mišljenju in vedenju

## DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA NAŠE ZDRAVJE

Vse bolezni prihajajo iz našega okolja. Okolje lahko razdelimo na:

- 1. fizično okolje** (fizični del okolja opredelimo kot osnovne sestavine- prostor, zemlja, zrak, voda, stanovanje, šola, delovno mesto, vas itd.)
- 2. družbeno okolje**, ki ga sestavljajo družbenoekonomski odnosi, družbena ureditev, kultura, umetnost, torej vse, kar je človek ustvaril z delom in mišljenjem

Dejavnike, ki odločajo o človekovem zdravju, lahko razvrstimo v naslednje skupine:

**1. človekove dedne lastnosti:** Dajejo osnovo za rast in razvoj, soodločajo o sprejemljivosti za vpliv dejavnikov okolja.

Dodatni dejavniki, ki izvirajo iz človeka samega, so še:

- starost
- spol
- poklic
- kultura
- higienske navade

**2. fizikalni dejavniki okolja so:** toplota, mraz, žarčenje, hrup, veter, zrak, svetloba itd.

**3. kemični dejavniki okolja so:** razni plini, tekočine, strupene trdne snovi, mamila, strupi v zraku, delovnem okolju in v mestu, v bivališču, v hrani.

**4. biološki vplivi so:** bakterije, virusi, rikecije, glive, praživali, zajedavci, živali kot prenašalci bolezni in živali kot neposredni škodljivci.

**5. družbeno okolje sestavljajo:** zdravstveno varstvo, varstvo pri delu, zdravstvena vzgoja, kultura, prometna varnost, znanost, splošna kulturna razgledanost in raven, stopnja razvitosti komunalne higiene, kvaliteta stanovanj, kvaliteta predelane hrane, šolstvo, morala, etika, medsebojni odnosi, ki so pomembni za oblikovanje duševnega zdravja, javna občila, televizija.

Vsak človek po svoje reagira na bolezen, to pa je odvisno od:

- dednosti
- telesne konstitucije
- spola
- starosti
- odpornosti
- higienskih navad

Posledice bolezni so:

- 1. začasna nesposobnost za delo**
- 2. trajna nesposobnost za delo** (invalidnost, invalidska upokojitev)
- 3. smrt**

Ločimo več vrst bolezni:

- 1. AKUTNA BOLEZEN** se pojavi hitro, nenadno z izrazitimi bolezenskimi znamenji (viroza, prehlad, gripa). Nezdavljena akutna bolezen lahko preide v kronično bolezen (*insanabilis – neozdravljiv*).
- 2. KRONIČNA BOLEZEN** je dolgotrajna, kadar imamo bolezen prisotno že dalj časa, ki ima faze izboljšanja (*remisija, lat. remissio – prehodno popuščanje bolezenskih pojavov; začasno izboljšanje bolezni*) in poslabšanja (*eksacerbacija, nlat. exacerbatio iz lat. – ponovni izbruh, poslabšanje bolezni*).
- 3. NALEZLJIVA (INFEKCIJSKA) BOLEZEN** je tista, ki se prenaša iz človeka na človeka ali z živali na človeka.

## STROKOVNI IZRAZI

- 1. vročina – febris (lat.)**

2. bolečina – dolor (nlat. iz lat.)
3. bruhanje – emesis, vomitus (nlat. iz lat.)
4. slabost pred bruhanjem – navzea (lat. nausea/nausia iz gr.)
5. driska – diareja (nlat. diarrhoea iz gr.)
6. zaprtje – obstipacija (lat. obstipatio)
7. vrtoglavica – vertigo (nlat. vertigo iz lat.)
8. tresavica – tremor (lat. tremor – trepetanje)
9. dihanje – respiracija (lat. respiratio)
10. otežkočeno dihanje – dispneja (nlat. dyspnoea)
11. kašelj – tussis
12. modrikavost – cianoza (nlat. cyanosis)
13. bledica – pallor (lat.)
14. oteklina – edem (nlat. oedema iz gr.)

Motnje zavesti delimo na tiste, pri katerih se zavest spreminja:

#### 1. kvantitativno:

- somnolenca (lat. somnolentia)** – dremavica, bolezenska zaspanost, iz katere se bolnika lahko zbudi z glasnim pozivom
- sopor (nlat.)** – polnezavest; človek reagira samo na fizične dražljaje
- coma (gr. koma)** – globoka nezavest, iz katere bolnika ni mogoče prebuditi

#### 2. kvalitativno:

- zmedenost** – bolnik je besedno, krajevno in časovno neorientiran, vendar se na trenutke vsega zaveda
- delirij (nlat. delirium)** – blodnjavost; bolnik je nemiren, zmeden, prestrašen

Ostali znaki motnje zavesti so:

- motnje senzibilitete (občutljivosti)
- motnje motorike (gibljivosti)
- motnje koordinacije (smotrnega usklajevanja)
- motnje govora – **dysphasia**

**NALEZLJIVE BOLEZNI – NB**

So tiste bolezni, ki se prenašajo s človeka na človeka (**gripa, rdečke, vodene koze**) ali z živali na človeka (**meningitis, steklina**).

Povzročitelji nalezljivih bolezni

To so:

**1. bakterije (bakterija, nlat. bacteria)**

Poznamo:

**a) koke**

**b) bacile**

**c) spiralne bakterije (razlikujejo se na obliko)**

**2. rikecije (posebna oblika bakterij)**

**3. klamidije (drobne bakterije)**

**4. virusi**

**5. glive (fungi)**

**6. praživali (protozoa)**

**7. zajedavci (paraziti)**

Izvor in naravni rezervoar povzročiteljev bolezni

Za preživetje potrebujejo mikroorganizmi:

-hrano (beljakovine)

-vodo

-toploto

-kisik (ne vse)

-določen pH (stopnja kislosti ali bazičnosti okolice)

-malo svetlobe (ne preveč)

Da bolezen popolnoma ne zamre, je potrebna stalna in nepretrgana veriga okužb. Če nastopa bolezen, ki se širi samo med ljudmi, pravimo, da je epidemiološki rezervoar v ljudeh.

Da pa bolezen ne zamre, niso potrebni samo bolni ljudje ampak tudi prebolevniki, ki ne kažejo več znamenj bolezni, lahko pa še izločajo klice, ali pa najdemo klice pri ljudeh, ki so sicer popolnoma zdravi. Takšne ljudi imenujemo klicenosi.

Bolezen lahko poteka tudi v lažji obliki (atipično).

Pogoji za nastanek nalezljive bolezni

Za nastanek bolezni je pomemben medsebojni vpliv:

- človeka
- določenega dejavnika (**agensa**)
- okolja

Za medsebojno vplivanje mora biti izpolnjenih pet pogojev:

- izvor okužbe
- pot širjenja klic
- vstopno mesto klic v telo
- številnost in napadalnost klic
- dovzetnost za bolezen

## **VOGRALIKOVA VERIGA**

Obroč je toliko močen kot najšibkejši člen. Če pretrgamo verigo le na enem koncu, že pretrgamo pot širjenja NB. Še bolje je, če vplivamo na vse člene.

1. Izvor okužbe

Lahko je to:

- človek ali žival

Klice prehajajo z nosilca v okolico:

- z blatom (**blato – feces, lat. faeces**)
- s sečem (**seč – urin, lat. urina**)
- s slino (**slina – saliva**)
- z izpljunkom (**sputum, izpljunek, izmeček – nlat. sputum**)
- preko izločkov sluznic (iz ust, oči, ušes, nosu, spolovil, skozi bolno kožo, s kašljanjem, s kihanjem)

Ko pridejo klice v okolico se lahko širijo na več načinov.

2. Širjenje in prenašanje klic

Zdrav človek se lahko neposredno okuži z dotikom bolnega ali klicenosca. To je lahko:

- pri dotiku z rokami
- pri poljubljanju
- pri spolnih odnosih

Tudi garje in ušivost se prenašajo največkrat z neposrednim kontaktom.

Posredno se lahko klice prenašajo z:

- zrakom
- živili
- vodo (**hidrična epidemija**)
- okuženimi predmeti
- zemljo
- insekti (žuželke)
- živalmi

3. Vstopno mesto v telo:

- skozi kožo
- skozi usta
- skozi dihala (nos)
- skozi sluznice

4. Številnost in napadalnost klic

Ko pride povzročitelj v telo, je nadaljni izid bolezni odvisen od:

- števila in
- napadalnosti (**virulenca**) klic, ki pomeni sposobnost klice, da premaga obrambne mehanizme in da povzroči obolenje

Čimbolj je klica napadalna, manj jih je potrebno za nastanek bolezni in hujše obolenje povzročijo.

5. Dovzetnost organizma

Dejavniki, ki lahko povečajo dovzetnost za nalezljivo bolezen so:

- lakota
- hud mraz
- neugodno stanovanje (tema, vlaga)

- pomanjkanje vitaminov, mineralov, rudnin in beljakovin
- velike telesne in duševne obremenitve (vojna)
- naravne katastrofe
- različne kronične bolezni (sladkorna bolezen)
- hude poškodbe
- visoka starost
- splošna slaba vzdržljivost in drugo

## IMUNOST (ODPORNOST)

Že od nekdaj je znano, da ljudje, ki so preboleli določeno nalezljivo bolezen, niso več zboleli zanjo. To pridobljeno lastnost so imenovali **imunost**.

Človek ne more pridobiti nekaterih živalskih nalezljivih bolezni in to je **naravna** ali **vrstna imunost**.

Imunost pa lahko pridobimo tudi če bolezen prebolimo ali s cepljenjem. Imunost po preboleli bolezni je lahko doživljenjska, po cepljenju pa kratkotrajna, zato so potrebne **revakcinacije (ponovna cepljenja)**.

## IMUNOST

prirojena imunost - naravna	pridobljena imunost	
////////////////////////////////////	naravna	umetna
//////////////////////////////////// ////////////////////////////////////	pasivna – dojenček po materi	pasivna – po serumih
////////////////////////////////////	aktivna – po bolezni	aktivna – po cepljenju

## pridobljena imunost